

چشم‌هایی برای همیشه

شگرد نو ادبی چشم‌هایش، اثر بزرگ علوی
آن را به نقطه‌عطفی در ادبیات معاصر بدل کرده

نواختن سرود شاهنشاهی همه به دوروبر خودشان می‌نگریستند، مبادا دیوانه یا از جان گذشته‌ای برنخیزد و موجب گرفتاری و دردسر همه را فراهم کند. سکوت مرگ‌آسایی در سرتاسر کشور حکم‌فرما بود. همه خود را راضی قلمداد می‌کردند. روزنامه‌ها جز مدح دیکتاتور چیزی نداشتند بنویسند.

بزرگ علوی به همراه صادق هدایت، یکی از پایه‌گذاران داستان‌نویسی نوین ایران است. علوی از معدود نویسندگان ایرانی به شمار می‌رود که آثارش به زبان‌های مهم غرب ترجمه شده و شهرت جهانی یافته است. او در سال‌های قبل از انقلاب، ممنوع‌القلم شد. در آن سال‌ها، رمان «چشم‌هایش» در چاپخانه‌های مخفی یا به صورت نسخه‌های دست‌نویس، تکثیر می‌شد و این در حالی بود که خواندن و داشتن آن جرم سیاسی محسوب می‌شد!

به گفته برخی از کسانی که آن روزهای خفقان را گذرانده‌اند، علوی «در بالندگی و تحول فکری» نسلی از جوانان چپ‌گرای دهه چهل «نقشی بسزا» ایفا کرد. شهرنوش پارسی‌پور که در ۱۰ سالگی رمان را خوانده، از تاثیر درخور تامل آن بر خود سخن می‌گوید. به‌ویژه آنکه گفته می‌شد آن رمان با الهام از زندگی کمال‌الملک نوشته شده است.

سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ پربارترین دوره فعالیت ادبی بزرگ علوی است. مهم‌ترین دستاورد ادبی این دوره از زندگی علوی، رمان «چشم‌هایش» است. نوآوری‌های او در شیوه روایت، تازگی این داستان در ساخت رازآمیز و کنش‌جست‌وجوگرانه و آکنده از تعلیق، جایگاه علوی را به عنوان نویسنده‌ای پیشرو در ادبیات معاصر ایران تثبیت می‌کند. شگرد نو ادبی و ایجاد تعلیق، رمان «چشم‌هایش» را به نقطه‌عطفی در ادبیات معاصر ایران بدل می‌کند.

در دهه ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۰، بخش‌هایی از ادبیات معاصر تحت‌تاثیر رئالیسم سوسیالیستی روسی قرار گرفت. در این دوره، علوی نویسنده‌ای بود که در عین وابستگی به حزبی چپ‌گرا، شخصیت‌های داستانی خود و به‌ویژه زنان را از خانواده‌های مرفه برمی‌گزید و ضمن وصف آنها، تصویرهایی گران‌بار از شیفتگی به خانه‌ها و مهمانی‌های اشرافی ارائه می‌داد؛ خانه‌هایی که در آنها از مسائل هنری و اجتماعی گفت‌وگو می‌شد و از پس پرده‌های کلفت اتاق‌های نیمه‌تاریک‌شان آهنگ سمفونی به گوش می‌رسید. از جمله، او چهره زن مرفه‌رمان «چشم‌هایش» را خطرپذیرتر از شخصیت مرد مبارز رمان آفرید و از همین جهت، انتقاد منتقدان

[سیاسی مقاله‌هایش] نشان می‌داد. پرویز ناتل خانلری او را «نویسنده صمیمی و احساسی» بازمی‌شناسد؛ نویسنده‌ای تغزلی که خودش دارد حماسه‌سرایی کند. بزرگ علوی می‌گوید: «من نویسنده هستم، به کار سیاست نمی‌خورم.» باین حال عمری را به وابستگی حزبی گذراند و از نوشتن آن چنان‌که باب طبعش بود، دور افتاد.

«شهر تهران خفقان گرفته بود، هیچ‌کس نفسش در نمی‌آمد؛ همه از هم می‌ترسیدند، خانواده‌ها از کسان‌شان می‌ترسیدند، بچه‌ها از معلمین‌شان، معلمین از فراش‌ها، و فراش‌ها از سلمان‌ها و دلاک؛ همه از خودشان می‌ترسیدند، از سایه‌شان باک داشتند. همه‌جا، در خانه، در اداره، در مسجد، پشت ترازو، در مدرسه و در دانشگاه و در حمام، مامورین آگاهی را دنبال خودشان می‌دانستند. در سینما، موقع

مصطفایان داستان‌نویس

گویند مگو سعدی، چندین سخن از عشق

می‌گویم و بعد از من گویند به دوران‌ها بزرگ علوی می‌گوید: «چشم‌هایش را به زنی که اسمش را ترانه گذاشتم، تقدیم کردم. این کتاب نتیجه دلدادگی من بود.» در رمان «چشم‌هایش» بیش از سیاست، قصه عشق را می‌خوانیم؛ زیرا به قول م. آزاد «علوی باطنا مرد سودایی است و در حقیقت خط آن حرف‌ها (سیاست) نیست. چشم‌هایش، لحن و محتوای اشرافی انسان‌دوستانه دارد... علوی نویسنده بود و صادق، و همین صداقت بود که شور و غوغا و یاس، داستان‌های او را از پشت امیدواری

گیله‌مرد

مجموعه داستان «گیله‌مرد» است، از ۹ داستان تشکیل شده که مشهورترین داستان کتاب، «گیله‌مرد» است. «گیله‌مرد» حکایت زندگی دهقانی روستایی است که در جنگل‌های گیلان اتفاق می‌افتد. او یک مبارز شورشی است که علیه ستم‌های حاکم قیام کرده و همسر او به دست ماموران کشته شده است. داستان در ۲ بخش بیرون و درون اتفاق می‌افتد. بخش بیرون از تعاملات ۲ ماموری که گילה مرد را به پاسگاه می‌برند تشکیل شده و بخش درونی رمان، درون ذهن گילה‌مرد سپری می‌شود.

چمدان

«چمدان» مجموعه‌ای جذاب، متشکل از هفت داستان کوتاه با عناوین «چمدان»، «قربانی»، «عروس هزارداماد»، «تاریخچه اتاق من»، «سرباز سربی»، «شیک‌پوش» و «رقص مرگ» است. بزرگ علوی در این کتاب، به شکلی مدرن به طرح داستان‌ها، شیوه روایت و درگیری‌های ذهنی کاراکترهای خود پرداخته و اثری در سطح استادان‌اردهای بین‌المللی خلق کرده است. «چمدان» یکی از اولین نمونه‌های داستان کوتاه در ادبیات ایران است.

میرزا

مجموعه داستان «میرزا» شامل ۶ داستان کوتاه است. بزرگ علوی داستان‌های این مجموعه را در حدفاصل دهه‌های چهل و پنجاه در سال‌های اقامت خود در آلمان به رشته تحریر درآورد. داستان‌ها دلنشین هستند و علوی آنها را به زبانی ساده و بی‌تکلف به نگارش درآورده است. موضوعات داستان‌ها با هم متفاوت هستند و ارتباط پیوسته‌ای میان قصه‌ها دیده نمی‌شود اما دیدگاه‌ها و سبک نگارش نویسنده در تمام داستان‌ها مشابه است.